

Projektrapport

Museumsundervisning for børn med særlige behov - netværk,
kompetenceudvikling, læringsteorier og effektmåling

Af: Projektkoordinator Maria Clement Hagstrup

Vesthimmerlands Museum

December 2016

Indhold

Om projektet	side 3
Udvikling og proces	side 3
Erfaringer	side 4
Resultater	side 7
Bilag	
- I: Forskningsmateriale	
- II: Museumsundervisning for børn med særlige behov – en best practice publikation	

Om projektet

I perioden august 2014 til juni 2016 har seks museer, Ringkøbing-Skjern Museum, Gammel Estrup – Herregårdsmuseet, Museum Sønderjylland – Sønderborg Slot, Storm P. Museet, Museum Amager og Vesthimmerlands Museum arbejdet systematisk med museumsundervisning for børn med særlige behov. Den Gamle By har deltaget i en rådgivnings- og konsulentfunktion og således bidraget med erfaringer og inspiration til de deltagende museer undervejs i projektet. Formålet med projektet har været at give et svar på, hvordan museumsundervisning kan have en positiv indvirkning på indlæringssevner og sociale kompetencer blandt børn med særlige behov. Samtidig er der arbejdet systematisk med effektmåling ved hjælp af materiale udarbejdet af Institut for Læring og Filosofi på Aalborg Universitet, bl.a. en observations- og interviewguide (**se bilag I**). Konklusionerne i denne afrapportering baserer sig således på netværkets samlede erfaringer samt helt konkret 107 observerede og evaluerede undervisningsforløb. Der er ydermere afviklet adskillige prøveforløb forud for de egentlige undervisningsforløb og derved opnået et ganske betydeligt og repræsentativt erfaringsgrundlag.

Projektet har endvidere samlet op på hidtidige erfaringer på området og gjort denne viden operationel og anvendelig for alle museer i landet. Dette er bl.a. sket ved oprettelse af en Facebookgruppe, dannelse af to studiegrupper og afholdelse af seminarer i både Øst- og Vestdanmark samt et tæt samarbejde med SkoleTjenesteNetværk omkring videndeling. Dertil kommer udgivelsen af publikationen:

”Museumsundervisning for børn med særlige behov – en best practice publikation”, der gratis kan downloades på de deltagende museers hjemmesider samt på www.skoletjenestenetvaerk.dk og ligeledes er trykt og distribueret i 600 eksemplarer. Publikationen er tillige sendt ud per mail til samtlige danske museer og har allerede affødt meget positiv respons. Best practice hæftet vedlægges som bilag til denne afrapportering (**se bilag II**), idet projektets resultater og anbefalinger i førnævnte udgivelse er indgående beskrevet, hvorfor denne afrapportering primært og overordnet vil omhandle processen, erfaringerne og en kort opsummering af resultaterne. Erfaringerne og perspektiverne for nærværende projekt er blevet fremlagt på et afslutningsseminar i november 2016 på Vesthimmerlands Museum og præsenteres derudover på ODM’s internationale formidlingsseminar i Aarhus den 6. og 7. marts 2017 under temaet: ”Hvad er vi værd?” (**se program her: <http://www.dkmuseer.dk/sites/default/files/dokumenter/ODM-formidlingsseminar2017.pdf>**) og igen senere på året til en større konference arrangeret af SkoleTjenesteNetværk.

Udvikling og proces

Udgangspunktet og fundamentet for hele projektet har været en stærk netværksgruppe, som bestod af repræsentanter fra de deltagende museer, en konsulent fra Den Gamle By, to koordinatore fra SkoleTjenesteNetværk samt en udviklingskonsulent fra Skoleforvaltningen i Vesthimmerlands Kommune. Maria Clement Hagstrup fra Vesthimmerlands Museum har som projektkoordinator stået for kommunikation, tilrettelæggelse af møder og seminarer, dataindsamling og afrapporteringer. Undervejs i projektperioden er der afholdt i alt otte fællesmøder og temadage i Århus og Kbh., som har haft til formål at definere rammerne for projektet og ligeledes fungere som et rum for sparring og erfaringsudveksling. På netværksmøderne har der været skarpt fokus på processen og anlæggelsen af en systematisk fremgangsmetode, hvor hvert møde har budt på opfølgning siden sidst, drøftelse af projektets forskellige stadier samt helt basalt referatskrivning, således, at der hele tiden fra møde til møde har været fremdrift og

udvikling. I den forbindelse har sekretariatet spillet en ikke ubetydelig rolle i forhold til kontinuerlig opsamling og koordinering for at sikre projektets retning samt ikke mindst videndeling. Projektkoordinatoren har ligeledes besøgt museerne og fulgt flere forløb og på den måde fungeret som observatør samt praktisk udøver. Dette har været ganske væsentligt i forhold til en overordnet forståelse af - og indsigt i - de forskellige undervisningsforløb, men også for at følge processen hele vejen og igen: For at sikre projektets retning. Aktionsforskningen har således været en væsentlig del af den metodiske tilgang, hvor forskning, forandring og handling er gået hånd i hånd. Medarbejdere fra de involverede institutioner og museer har på den vis været medudviklere under hele processen.

En hel central opgave for netværket var fra start at få defineret målgruppen "børn med særlige behov." I dette projekt opfattes børn med særlige behov som *elever i specialskoler og specialklasser (bl.a. AKT) samt inkluderede børn med diagnoser inden for ADHD, autisme, Aspergers, OCD, Downs syndrom, hjerneskader og fysiske handicaps.*

Fra projektstart blev der fra hvert enkelt museums side taget kontakt til den lokale skoleforvaltning for at den vej at etablere kontakt til specialskoler- og klasser i de forskellige geografiske områder af landet og ligeledes for at sikre kommunal opbakning og forpligtende samarbejder. Dette viste sig for flere af deltagerne at være en udfordring, idet projektstart var sensommeren/efteråret 2014, hvor skoleforvaltningerne landet over var travlt beskæftiget med at implementere skolereformen og således udfordret ressourcemæssigt. Alligevel lykkedes det samtlige museer at indgå samarbejder med specialskoler- og klasser, om end skoleforvaltningernes rolle blev mindre formel end oprindeligt tænkt jf. projektbeskrivelsen. Dette uddybes nærmere under "erfaringer".

Samtlige undervisningsforløb har taget udgangspunkt i de deltagende museers respektive ansvarsområder og fysiske rammer, og målet har igennem hele projektperioden været at udvikle og afprøve forløb med fællestræk, som umiddelbart kan overføres og være til inspiration for andre museer. Dialogen med lærere og pædagoger på de forskellige skoler har i denne udviklingsproces været helt central for løbende at få input til de forskellige forløbs form og indhold i forhold til skolernes læringsmål. Forløbene er tilpasset undervejs baseret på den erfaring, der er opnået ved evaluering og sparring inden for bl.a. netværket.

En vigtig del af projektet har været ønsket om at undersøge effekten af de udviklede undervisningstilbud. Der blev derfor i foråret 2015 indledt et samarbejde med Institut for Læring og Filosofi på Aalborg Universitet for at sikre udviklingen af et forskningsdesign, der gjorde det muligt at måle på relevante parametre i forhold til indlæringssevner og sociale kompetencer.

Erfaringer

Skolesamarbejder og kommunale forvaltninger: Projektets deltagende museer ønskede at indgå formaliserede skolesamarbejder med hjælp fra de forskellige skoleforvaltninger i de enkelte kommuner. Formålet var at skabe forankring af projektet i den lokale kommunalforvaltning og bane vejen for langsigtede samarbejdsperspektiver. Dette viste sig i praksis at være en udfordring, og samarbejdet med forvaltningerne blev knap så systematisk som oprindeligt tænkt. For Storm P. Museets vedkommende blev der indgået en aftale med kommunens skoleforvaltning om dennes støtte til at etablere samarbejder med kommunens tre folkeskoler med specialspor. På Gammel Estrup – Herregårdsmuseet har man arbejdet tæt sammen med Norddjurs Skoletjeneste, som har deltagelse af andre kulturinstitutioner, kontaktpersoner fra

de enkelte skoler samt en koordinator fra kommunen, som refererer til skole – og dagtilbudschefen. Der har ligeledes været en god og vedvarende direkte kontakt med områdets specialskoler- og klasser, hvorfor inddragelse af yderligere kommunale kontakter ikke har været nødvendig. Museum Sønderjylland har fra tidligere undervisningsprojekter haft god kontakt til Sønderborg Kommune og lærere på flere af områdets specialskoler, mens der for både Museum Amager og Ringkøbing-Skjern Museum har der været udfordringer i forhold til et formelt samarbejde med de lokale skoleforvaltninger: For Museum Amagers vedkommende på grund af personale omstruktureringer og tilknytningen til to kommuner (Dragør og Tårnby), og ligeledes implementeringen af den nye skolereform. For Ringkøbing-Skjern Museum har udfordringen bestået i en ”flad”, kommunal skolestruktur, hvilket betyder, at skolerne har en høj grad af selvstyre, som indebærer mange fordele, men samtidig gør det svært at lave overordnede aftaler og etablere og planlægge en overordnet strategi. Der skal således laves aftaler med hver enkel skole. Der er dog løbende holdt møder med kommunens undervisningskonsulenter med henblik på en øget synlighed af projektet. På Vesthimmerlands Museum er der et godt samarbejde med skoleforvaltningen, og der har herfra været direkte deltagelse i netværksgruppen i form af udviklingskonsulent Lene Juel Petersen, der i hele perioden har fulgt projektet tæt.

Det må således konstateres, at anerkendelsen af det lokale museum som læringsinstitution med relevans for de lokale skoler vægtes forskelligt fra kommune til kommune. Her er der også fremadrettet behov for at synliggøre museernes betydning som understøttende læringsrum overfor såvel politikere som forvaltningsmedarbejdere.

De deltagende museer har således i høj grad selv måtte opbygge relationer og indgå samarbejder med lokale skoler, der kunne se det interessante i at benytte museerne som alternative læringsrum for deres elever. Konklusionen er imidlertid, at der fra alle deltagende museers side er opnået en god og positiv kontakt til de lokale specialskoler- og klasser og at der fremadrettet – også efter projektafslutning – vil blive udbudt og udviklet forløb for børn med særlige behov. På den vis er samtlige museer i kraft af projektet blevet positive medspillere for de lokale skoler – også selvom de lokale skoleforvaltninger har spillet knap så stor en rolle, som de oprindeligt var tiltænkt. Ved projektafslutning har **28 skoler** været direkte involveret i projektet, og der er for flere museers vedkommende kommet henvendelser fra nye skoler. Bl.a. er der på Vesthimmerlands Museums skabt kontakt til Center for Døvblindhed og Høretab i Aalborg, som er en del af et lands- og landsdelsdækkende helhedstilbud for børn, unge og voksne med døvblindhed eller høretab. Der er således ikke kun sikret et solidt erfaringsgrundlag, som har gjort det muligt at formulere læringsteoretiske overvejelser samt konkrete vejledninger, men også undervejs opstået nye muligheder for relevante samarbejder.

Forskningsmateriale og universitetssamarbejde: For at dokumentere effekten af særligt tilrettelagte forløb for børn med særlige behov blev der i foråret 2015 i samarbejde med lektor Tatiana Chemi fra Institut for Læring og Filosofi på Aalborg Universitet udviklet evalueringsmateriale samt interviewguides for henholdsvis lærere og elever. Som tidligere nævnt har et af hovedformålene med projektet været at måle på effekten af særligt tilrettelagte undervisningsforløb for børn med særlige behov, idet denne viden hidtil ikke har været tilgængelig. Det udviklede observationskema, hvor der måles på 13 forskellige parametre, har således lagt til grund for evalueringen af samtlige 107 forløb.

Samarbejdet med forskningsinstitutioner vægtes højt i forhold til anerkendelsen af projektsresultater, men erfaringerne fra dette projekt er, at der kan være store uoverensstemmelser mellem den tilgang, som

medarbejdere på universiteterne er vant til at anlægge, og den virkelighed, som de konkrete "produkter" skal anvendes i. Set i bakspejlet havde det givetvis været hensigtsmæssigt, om forskeren fra Aalborg Universitet havde fulgt et eller flere prøveforløb for målgruppen forud for udviklingen af forskningsdesignet for bedre at forstå projektets rammer. Men projektets økonomiske rammer har desværre ikke givet mulighed for at udfolde et tilbunds gående forskningsprojekt i samarbejde med universitetet. Kompromiset blev derfor, at universitetet kun udarbejdede selve materialet til dataindsamling, mens bearbejdningen af de indkomne data efterfølgende blev foretaget af projektlederen i samarbejde med udviklingskonsulent for Vesthimmerlands Kommune, Lene Juel Petersen.

Ressourcer: For at gennemføre et projekt af denne størrelse er det væsentligt med stabilitet i forhold til de personer, som over en toårig periode er involveret i et projekt, hvor tryk og genkendelighed er yderst centrale faktorer i forhold til arbejdet med målgruppen. Anvendelsen af kortere projektansættelser i museumsbranchen er i denne henseende uhensigtsmæssige, og helt konkret har der i løbet af den toårige periode været udskiftning i sammensætningen af medarbejdere blandt to af de deltagende museer. Det har ikke sinket eller forhindret gennemførelsen af undervisningsforløb, men har givet udfordringer med henblik på koordinering og videndeling.

Forudsætningen for at observere de enkelte forløb ud fra evalueringsmaterialet er, at der under afvikling af forløbene findes "ekstra hænder". For flere af museerne har dette være ressourcekrævende og kun muligt med hjælp fra museets frivillige eller evt. praktikanter. Optimalt havde det været én person, evt. projektlederen, som observerede de enkelte forløb i *hele* perioden, for på den måde at sikre ensartethed ved udfyldelsen af observationsskemaet. Det har desværre ikke været muligt, og der vil derfor altid være en lille risiko for fejlslutninger, da f.eks. følelser kan være svære at afkode – særligt hvis observatøren ikke har en pædagogisk baggrund og/eller kender målgruppen.

SkoleTjenesteNetværk: Igennem hele projektforsløbet har SkoleTjenesteNetværk været aktive deltagere med to koordinatore i selve netværksgruppen og ligeledes initiativtagere til to studiegrupper for kolleger fra andre museer og studerende fra lærer- og pædagogseminarier. Dertil kommer udgivelsen af en artikel om det fælles projekt publiceret på www.skoletjenestenetvaerk.dk. Samarbejdet har fungeret optimalt og sikret værdifuld sparring omkring de muligheder, der ligger inden for den åbne skole, samt en videndeling, som er nået bredt ud til både landets skoler og uddannelsesinstitutioner tillige med andre kulturinstitutioner.

Hidtidig praksis på området: I løbet af projektperioden har det været relevant at følge op på hidtidig praksis inden for området. Interviews med syv repræsentative museer uden for netværket viser, at nogle overhovedet ikke har erfaringer med undervisningsforløb for målgruppen, andre har arbejdet med målgruppen, men kun ved at tilbyde allerede eksisterende forløb, som er forsøgt tilpasset til en "light" udgave, mens et enkelt museum er i udviklingsfasen i forhold til at tilbyde et decideret undervisningsforløb for målgruppen. Kun ét museum tilbyder på nuværende tidspunkt to forløb målrettet børn med særlige behov, og det på baggrund af deltagelse i en temadag omkring emnet på Vesthimmerlands Museum i 2014. Baseret på disse interviews er projektets resultater ganske relevante, idet der nu med publikationen af best practice hæftet findes en let tilgængelig introduktion til emnet, hvor de omtalte didaktiske greb og anbefalinger er baseret på et solidt empirisk grundlag.

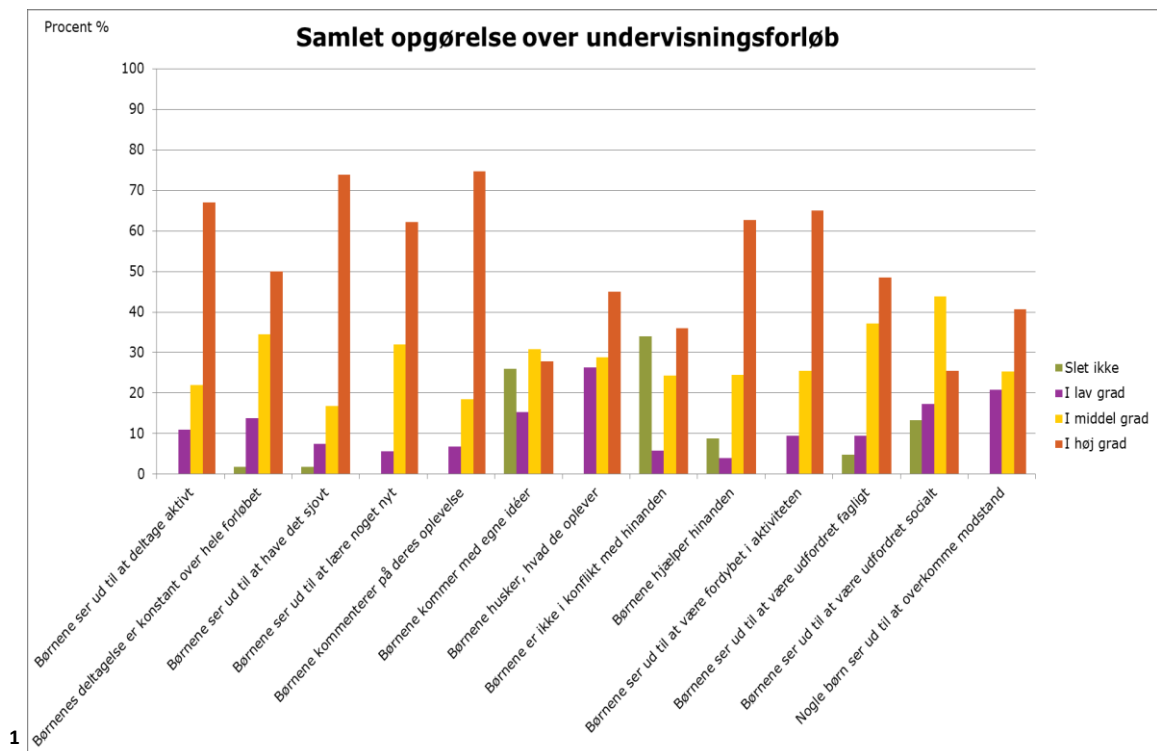
De deltagende museer: For de deltagende museer har der været forskel på udgangspunktet forud for projektstart. Vesthimmerlands Museum havde med pilotprojektet fra 2013 ” ADHD og autismspektrumforstyrrelser – undervisningsforløb for børn med særlige behov” allerede gjort sig erfaringer med forløb for målgruppen, mens de resterende museer kun i meget begrænset omfang eller slet ikke havde et fundament at bygge på. For nogle af museerne har det derfor været en større udfordring end for andre at komme i gang med udviklingen af målrettede undervisningsforløb, og der er også forskel på antallet af afviklede og observerede forløb for de enkelte museer. I Den Gamle By har man arbejdet med undervisning for børn med særlige behov siden 2011, og som konsulent på dette projekt har der under hele processen været inspiration og hjælp at hente, hvilket har været ganske væsentligt, særligt i opstartsfasen. Den Gamle By og Vesthimmerlands Museum har i den henseende fungeret som inspiratorer for de andre museer i netværket og ligeledes deltaget i de tidligere nævnte studiegrupper, som SkoleTjenesteNetværk har dannet.

Resultater

- 107 afviklede og evaluerede undervisningsforløb for børn med særlige behov, som overordnet viser, at målrettet undervisning har en positiv indvirkning/effekt på især **(se søjlediagrammet)**:
 1. Graden af aktiv deltagelse i forløbene
 2. Tilegnelsen af ny viden
 3. Samarbejdsglæden undervejs
 4. Evnen til fordybelse og indlevelse
 5. Børnenes evne/vilje til at hjælpe hinanden
 6. Og allermost signifikant: Næsten 75 % af alle børn ser ud til at have det sjovt på undervisningsforløbene!

Ganske væsentlige konklusioner, som understøtter teorien om, at læringspotentialet øges på målrettede undervisningsforløb, der fokuserer på både de faglige, sociale og personlige kompetencer og baserer sig på didaktiske greb som dialogbaseret undervisning, tydelighed, tryghed, genkendelighed, gentagelse og hyppige skift mellem fysisk og mere reflektiv aktivitet.

Søjlediagrammet viser en samlet opgørelse i procent målt på observationsskemaets tretten forskellige parametre. **(Se best practice-hæfte side 13 ff. for en udførlig gennemgang af diagrammet).**

- Netværket har i fællesskab bidraget til at sætte fokus på social inklusion og de alternative læringsrum's potentialer i forhold til børn med særlige behov. Med best practice hæftet er der for første gang udgivet en egentlig "manual", som baseret på alle de deltagende museers fælles erfaringer indeholder både læringsteoretiske overvejelser samt 13 konkrete og håndgribelige anbefalinger på området (**se best practice-hæfte side 25 ff.**). Med hæftet gives der således veldokumenterede bud på didaktiske greb, som er helt centrale redskaber i forhold til at styrke læringsprocesser i museumssammenhæng.
- De deltagende museers pædagogiske og formidlingsmæssige kompetencer er ved projektafslutning væsentligt styrket, men hele området har i kraft af best practice-hæftet samt den videndeling, der i hele perioden har fundet sted fået et markant løft. Gennem studiegrupperne, midtvejsseminar og afslutningsseminar er projektet helt konkret nået ud til godt 30 andre museer, som har taget aktiv del i førnævnte aktiviteter. I skrivende stund modtages der stadig positiv respons på best practice-hæftet fra kollegaer på landets andre museer, hvilket tyder på at der har manglet en konkret og tilgængelig introduktion til feltet.
- I forbindelse med projektet blev der oprettet en Facebookgruppe, "Museumsundervisning for børn med særlige behov", som p.t. har 75 medlemmer bestående af lærere, pædagoger, museumsfolk og ansatte ved skoleforvaltninger. Gruppen er aktiv og fungerer som et glimrende bindeled mellem

¹ Ved analysen af observationskemaerne, som søjlediagrammet er baseret på, har spørgsmålet under søjle otte ("børnene er ikke i konflikt med hinanden") vist sig at være misvisende, idet det er blevet tolket på to måder: 1) at børnene slet ikke er i konflikt og 2) at børnene i høj grad ikke er i konflikt. Tolkningen er således, at børnene IKKE er i konflikt under undervisningsforløbene.

de mange forskellige personer, som har interesse i emnet. Her deles relevante artikler, information om workshops, konferencer og meget andet materiale og ligeledes er det muligt at sparre med andre inden for området. Via gruppen er det nemt at finde ligestillede og søge inspiration, og gruppen består naturligvis efter projektafslutning.

- Med projektet understreges vigtigheden af social inklusion endnu en gang. Museer er for alle borgere, uanset fysiske og psykiske handicaps.
- Projektet har affødt varige samarbejder mellem de involverede skoler og museer og er således levedygtigt også efter projektafslutning. I Vesthimmerlands Kommune bruger specialskolerne- og klasserne nu museet i ca. 40 årlige forløb.
- Der er opstået positive samarbejder og relationer mellem de deltagende museer og andre museer har både via de to afholdte seminarer og den videndeling, der har fundet sted over to år, udvist stor interesse for området. Projektets resultater og anbefalinger kan forhåbentlig være medvirkende til, at særligt tilrettelagte undervisningsforløb for målgruppen i løbet af få år er at finde som et tilbud på mange museer i landet.
- Projektet har fået et internationalt perspektiv, idet museumsunderviser Kim Callesen fra Vesthimmerlands Museum i august 2015 var på tre ugers studieophold på Museo da República i Rio. Her blev projektet præsenteret på et seminar for 41 deltagere fra forskellige museer i Brasilien.
- Projektet er blevet præsenteret på et udeskolekursus ved Københavns Universitet i april-september 2015. Der har i projektperioden vist sig at være interessante sammenfald med tankegangen og forskningen bag udeskolebegrebet. Udeskole indebærer regelmæssig aktivitet udenfor klasselokalet og kan foregå i natur- og kulturmiljøer og i samfundslivet. Arbejdsmetoden giver eleverne anledning til at tage alle sanserne i brug, så de får personlige og konkrete erfaringer i mødet med virkeligheden. Udeskole er en bred betegnelse for regelmæssig undervisning i autentiske læringsmiljøer, som er med til at underbygge den teoretiske viden, eleverne har fået i klasselokalet. Det kunne således være ganske interessant at knytte forskningen i udeskole til museumsundervisning for børn med særlige behov.
- Helt centralt er der med projektet kommet fokus på de potentialer, der ligger i de eksterne undervisningsmiljøer. Den Gamle By har indgået et samarbejde med Aarhus Kommune, Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR), som bl.a. indebærer, at alle hundrede specialklasser i kommunen gratis kan gøre brug af et specialundervisningsforløb på museet. I Vesthimmerland har kommunen prioriteret en økonomisk opgradering af Vesthimmerlands Museums undervisningsfunktion, hvilket understreger, at det er et område, som tillægges stor faglig værdi. For kommunale skoler og specialskoler er forløbene også i Vesthimmerland gratis.
- I forlængelse af ovenstående er en af konklusionerne i projektet, at det er ganske væsentligt helt lavpraktisk at lette tilgængeligheden til de alternative og uformelle læringsmiljøer ved at minimere brugerbetaling for entré og forløb. Men også til transport, så de mere fjerntliggende institutioner

har bedre muligheder for at gøre brug af museerne, som ikke altid er tilgængelige med offentlig transport.

Som en afsluttende bemærkning kunne der være spændende perspektiver i at gennemføre et forskningsprojekt, der sammenholder læringsprocesser i klasserummet med læringsprocesser i alternative læringsrum såsom museer. Måske næste skridt?